

Vluchtelingen IN België vroeger en nu

**Hoe ging België om met zijn moreel gezag als slachtoffer
van WO I?**

Hoe ontstond en evolueerde het vluchtelingenbeleid?

Zemst, 21-10-2014

AZIZ, De Semse, UNHCR

Josée Goethals

mijn uitgangspunt

AZIZ leverde panelen en namen van Belgische vluchtelingen voor tentoonstelling 'Grooten oorlog'

- Belgische militairen en Belgische burgers in Nederland
- namen van militairen uit Zemst in kamp Harderwijk
- namen van burgers uit Zemst in kamp Uden

Ik wil herdenken om te leren voor het heden

- VROEGER: Belgische vluchtelingen. NU: Syrische vluchtelingen
- onze betrokkenheid t.o.v. beide vluchtelingencrisissen?

Daarom stelde ik me de vraag: hoe stelde België zich na WO I op tegenover andere vluchtelingen? kan ik daar iets uit leren voor NU ?

BRON: vnl. prof. Frank Caestecker, UGent vakgroep geschiedenis

Tip: passages in rood → concepten / maatregelen die NU nog in voege /actueel zijn

België, een revolutionaire liberale staat 1830 tot 1890

trok vreemdelingen aan in sectoren van banken, wapens, staal, vastgoed ..., kunst en ballingen: activisten uit diverse landen en met diverse ideologieën.

Nog geen vreemdelingenbeleid

- Tolerantie voor vervolgde politieke activisten
- ze mochten zich vestigen → domicilie was criterium voor registratie.
- zelfde plichten en rechten als Belgen (bv burgerwacht, dienstplicht)
- strengheid uit eigenbelang: niet te veel aanvragers, de openbare orde niet verstooren, geen conflict veroorzaken met herkomstlanden.

Willekeur bij uitwijzingen

- de **Uitvoerende macht** oordeelde of een balling de openbare orde verstoort
- wat veel tussenkomsten van de **Rechterlijke macht** uitlokte, o.a. beroep om te **vermijden dat een vreemdeling uitgeleverd werd aan een regime dat hem vervolgt** → compromis oplossing: **grenskeuze**.

België natiestaat

algemeen meervoudig stemrecht voor mannen (1894)

met een systeem van sociale bijstand (wet van 1891)

Nu werd nationaliteit een belangrijk criterium

- voorwaarden en onderzoek voor toekenning
- wantrouwen t.o.v. ingezeten vreemdelingen die de Belgische nationaliteit niet vroegen → geen leiding meer in burgerwacht en beroepsverenigingen

Strenger voor immigratie

- economisch bijdragen → beperking van 'armlastigen'
- geen bescherming voor wie vervolgd is wegens 'onwaardige denkbeelden' (communisme, socialisme, anarchisme) en ongepast verzet (desertie)

Eerste vreemdelingenwet, 1897

- Uitvoerende macht mocht ongewenste (ook ingezeten) vreemdelingen uitwijzen – zonder mogelijkheid van beroep !
- grenskeuze werd niet zo vaak meer toegepast
- opsluiting (detentie) bij 2° poging tot immigratie, na eerdere uitwijzing

WO I : Belgische vluchtelingen

1914: ruim anderhalf miljoen Belgen vluchten naar de buurlanden

- een miljoen naar Nederland, van wie velen snel terugkeerden.
Een 100.000-tal bleef heel de oorlog in Nederland
- bijna 400.000 naar Frankrijk
- ruim 250.000 naar Engeland

**De buurlanden waren niet voorzien op de grote vluchtelingenstromen
En de behandeling van 'onze vluchtelingen' in NI, Fr, Eng was verschillend**

Zie tentoonstelling in De Semse :

- Burgervluchtelingen en opvang in vluchtoorden NI
- Militaire vluchtelingen worden geïnterneerd in NI – **recht op gezinshereniging**

een gevolg van WO I

een enorm internationaal vluchtelingenprobleem

1919, Volkenbond

1921, Fridtjof Nansen richt Organisatie voor Internationale hulp aan Vluchtelingen op. Genève

- repatriëring van meer dan half miljoen krijgsgevangenen naar 30 landen
- **resettlement (hervestiging)** van 2 miljoen Russische vluchtelingen; van Armeniërs, van Grieken uit Turkije en van Turken uit Griekenland
- Nansenpaspoort dat 'mensen zonder papieren' in staat stelde om te reizen. Wordt door 50 staten erkend (Marc Chagall, Igor Stravinsky, Anna Pavlova)

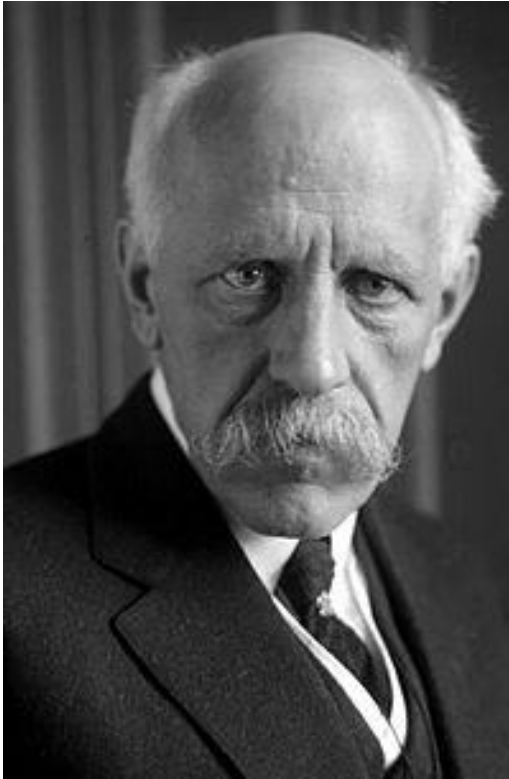
1922, Nansen ontvangt de Nobelprijs voor de Vrede

1930, Nansen sterft → **Internationaal Nansenbureau voor Vluchtelingen**

- een internationaal vluchtelingenbeleid
- definitie: vluchtelingen = personen zonder bescherming van hun nationale autoriteit.
- speciale behandeling: humanitaire hulp + vrijstelling van beroepsbeperkingen + uitwijzing

1938, Nansenbureau ontvangt de Nobelprijs voor de Vrede. Maar was toen al gesloten.

Fridtjof Nansen (1861-1930)

Noors

wetenschapper

ontdekkingsreiziger (Groenland,
Noordpool expeditie)

diplomaat

humanist

eerste Hoge Commissaris voor
Vluchtelingen

Nansen paspoort

op internationaal vlak profileert België zich als een humane, morele, bemiddelende natie

In de Volkenbond (°1919) had België meer gewicht dan andere kleine naties. Paul Hymans was tweemaal voorzitter (1920-21 en 1932-33)

België neemt ook zijn rol op in de humanitaire kwesties

- eerste internationale overeenkomst voor vluchtelingen (1933) - Russische en Armeense - onderschreven door 14 landen, ook België
- levering van noodhulp
- België **hervestigt** een 1000-tal vluchtelingen (**resettlement**) en zorgt voor hun economische integratie

Binnenlands blijft de bescherming van Belgische nationaliteit en economie prioriteit

Invoering van de identiteitskaart (1918) en vreemdelingenregister (1921).

Migrantenbeleid

- **wil vooral mogelijke concurrentie met nationale burgers vermijden**
migranten alleen voor werk in de mijnen + landbouw en huispersoneel met een voorwaardelijke verblijfsvergunning gedurende 10 jaar
- Tijdsgeest: politieke en raciale uitsluiting**
- * Oost-Europese (Russische, Joodse) migratie (geen religieuze discriminatie)
 - * Noord-Afrikaanse migratie NIET TOEGELATEN (wel raciale discriminatie)
 - * linkse activisten (bv uit Italië, Hongarije) (afhankelijk van de regeringspartijen)
- **de economische depressie heeft extra harde gevolgen voor arbeidsmigranten**

Vluchtelingenbeleid → vluchtelingen vallen daar buiten

(kunnen immers niet terugkeren naar hun land van herkomst)

→ krijgen humanitaire uitzonderingen

worden niet uitgewezen bij werkloosheid

mogen sneller een eigen beroepskeuze maken

vluchtelingencrisis vanuit buurland Duitsland: Hitler kanselier (1933) en Nuremberg wetten (1935)

Weinig internationale interventie

- Nansenbureau niet bevoegd voor vluchtelingen uit Derde Rijk en Spaanse burgeroorlog
- Bijzondere commissaris James McDonald (Amerikaans prof. en journalist) slechts 2 jaar in functie

Buurlanden van Dtsl maken zelf afspraken over vluchtelingenbeleid

- principe van het eerste asieland + non-refoulement
- individueel onderzoek + individuele erkenning

Belgische overheid werkt in 1936 een eigen **wettelijk kader voor vluchtelingen uit met twee categorieën**

- politieke activisten krijgen asiel (dus nu ook communisten)
- Joden (etnische groep) krijgen alleen tijdelijke bescherming: omdat ze Duitsland verlieten met Duitse **reispas + toestemming van overheid**

Wanneer de vluchtelingencrisis massaal wordt 1938 Anschluss Oostenrijk; Kristalnacht

Crasht de West-Europese consensus voor vluchtelingen:

Nederland, Denemarken, Zwitserland, Luxemburg deporteren Joden → Duitsland

België blijft Joodse vluchtelingen beschermen, zelfs min of meer collectief

door de solidariteit van de joodse hulporganisaties

én door de steun van de politieke elite (die relatief meer uitwijzingen van linkse radicalen beveelt)

Dit Belgisch humaan beleid krijgt veel kritiek van bepaalde bevolking en partijen

→ **Crisis (herfst 1938)**

voor **minister van Justitie, Joseph Pholien (regering P.H. Spaak)** en **adj-dir. Openbare Veiligheid Robert de Foy** zijn Joodse immigranten ongewenst.

terugdrijving aan de grens, arrestatie van mensen die toch illegaal in het land gekomen zijn, deportatie, zelfs deportatie van kinderen

Argumentatie: tussen 2 vuren staan “enerzijds open grenzen, anderzijds de druk van xenofobie en antisemitisme van extremistische organisaties”.

Negatief woordgebruik en criminalisering: “massale toestroom, bedriegers, criminelen, misbruikers van asielbeleid ...”

Gesloten grenzen veroorzaken mensensmokkel

1939-40 vluchtelingen gaan naar landen die meest humaan zijn

- Nederland sluit grens en deporteert vluchtelingen die zonder visa op grondgebied zijn
- Frankrijk (1/3) en België (2/3) sluiten ook grens, maar deporteren niet als personen op het grondgebied zijn geraakt

maatschappelijke discussie → compromis van regering Spaak

Preventie: stelselmatige weigering van visa om legaal naar België te komen.

Scherpe grensbewaking. Afspraken met Duitsland dat grenswachten Joden zonder visa voor België mogen arresteren en naar concentratiekampen sturen

maar

- illegaal ingeweken vluchtelingen die op Belgisch grondgebied geraakt zijn, kunnen nog steeds (tijdelijke) bescherming krijgen

→ dat systeem leidt tot mensensmokkel
hoe scherper de grenscontrole -->hoe duurder de smokkelaars

criminalisering van immigranten en vluchtelingen

Oorlogsdreiging → natie in gevaar → criminalisering vreemdelingen

- geen kans meer op erkenning als vluchteling
 - Vreemdelingenpolitie én Openbare veiligheid willen deporteren.
<--> Rechterlijke macht en sommige politieke verantwoordelijken willen humanitair beleid behouden
- **compromis**: Vreemdelingenpolitie sluit vele linkse radicalen en Joden die in illegaal verblijf zijn, op (detentie als administratieve maatregel).

Na invasie van Duitsland op 10-05-1940

deporteert de Staatsveiligheid alle administratief geïnterneerden (Belgen en buitenlanders en gevluchte Joden) met 'spooktreinen' naar Frankrijk. Frankrijk sluit ze op in kampen.

Na WO II

9 miljoen ontheemden (displaced persons)

België wil migratie én vluchtelingen vermijden

13.102 Russische krijgsgevangenen en dwangarbeidsters worden onder dwang over gedragen aan de Sovjetrepatriëringsmissie
Ontsnappen alleen mogelijk via werk in mijnen + huwelijk (en kinderen)

Onder internationale druk: 2 belangrijke noties:

a) **niet-repatrieerbaar zijn**

wordt toegepast op Joodse overlevenden uit Oost-en Centraal Europa die op grondgebied geraken

b) in 1946 wordt een quotum van 5.000 toegelaten. In 1948 zijn er veel meer!
regularisatie: onvermijdelijk om legale papieren om emigratie mogelijk te maken

**1951 nieuw internationaal vluchtelingenbeleid (Conventie Genève)
+ UNHCR (toelichting mevr. Vanessa Saenen)**

Conclusies

Onderscheid tussen migrantenbeleid en vluchtelingenbeleid

Migratie in de genen van de mens - Vluchtelingencrisissen gevolg van oorlogen en geweld

Vluchtelingenbeleid ontwikkeld vanuit internationale structuren (Nansenbureau, UNHCR)

supra-nationaal + gestuurd door urgente en humanitaire behoeften

Migratiebeleid ontwikkeld vanuit nationaal belang, economie en veiligheid

- migratiestop sinds 1973
- sinds 2000 prioriteit voor binnen-Europese migratie (vrij verkeer van personen en diensten)
- voor niet-EU: geen migratie! Fort Europa, weigering van visa, Frontex ...
+ Ontwikkelingssamenwerking

Huidige context: EU + globalisering + oorlogen in andere regio's.

- niet-EU migranten zoeken toch een ingang in EU door asielaanvragen, gezinshereniging, studentenvisum, toeristenvisum ...
 - Vluchtelingen: 20 % zoekt toegang tot Europa ! Wie binnen raakt, kan asiel aanvragen
 - Fort Europa → mensensmokkel → criminalisering van migranten + van vluchtelingen
- Nood aan correctie van het systeem → mensensmokkel tegen gaan
→ Nood aan een eerlijke verdeling van asiellasten tussen EU-lidstaten onderling

Wat doet de Uitvoerende macht NU?

- tracht toegang tot asielaanvragen en tot beroep bij rechterlijke macht te beperken.
- geeft eenzijdige informatie + doet mee aan de criminalisering van asiel en migratie.